

VSTUP DO UČITELSKÉJ PROFESIE: MOTIVÁCIA A VNÍMANÁ PRESTÍŽ

ENTERING THE TEACHING PROFESSION: MOTIVATION AND PERCEIVED PRESTIGE

Martin Fico

Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

V predkladanom príspevku predstavujem parciálne výsledky z výskumu, v ktorom sa zaoberám vstupom do učiteľskej profesie a získavaním potrebnej kvalifikácie prostredníctvom celoživotného vzdelávania v oblasti pedagogických vied. Cieľom je zistiť prečo sa rozhodnú absolventi neučiteľských vysokoškolských odborov stať učiteľmi, čo im príde na povolaní prestížne a čo očakávajú od štúdia vedúceho k získaniu učiteľskej kvalifikácie. Výskumný súbor tvorí 6 frekventantov CŽV, tesne pred ukončením ich štúdia. Ako metódu zberu dát som zvolil pološtrukturované rozhovory. Analýza dát prebiehala v súlade s princípmi zakotvenej teórie. Výsledky odhaľujú kontrasty medzi motiváciami záujemcov o učiteľstvo a ich súvislosti s vnímanou prestížou učiteľského povolania a očakávaniami od štúdia.

Kľúčová slova: kvalifikácia; prestíž; motivácia; učitelia; učiteľská profesia

Abstract

In this paper, I present partial results of a study on the entry into the teaching profession and the acquisition of the necessary qualifications through lifelong learning in the field of education. The aim is to find out why graduates of non-teaching university programs decide to become teachers, what they consider to be prestigious about the profession, and what they expect from the study leading to the acquisition of teaching qualifications. The research sample consists of 6 lifelong learning course participants, shortly before the completion of their studies. I chose semi-structured interviews as the method of data collection. Data analysis was carried out in accordance with the principles of grounded theory. The results reveal contrasts between the motivations of those interested in teaching and their relationships with the perceived prestige of the teaching profession and expectations from the study.

Keywords: qualification; prestige; motivation; teachers; teaching profession

1 ÚVOD

Jedno z politicky podporovaných riešení nedostatku učiteľov v českých školách a ich predčasných odchodov je podpora alternatívneho vstupu do profesie. Vysokoškolsky vzdelaní záujemcovia o profesiu môžu začať vyučovať a pri tom si dorobiť potrebnú kvalifikáciu prostredníctvom štúdia v rámci celoživotného vzdelávania. Neznamená to však otvorenie Pandorinej skrinky? Dôvody k vstupu ale aj zotrvaníu v profesii sú často spájané s typom motivácie záujemcov a s vnímanou prestížou povolania (Watt & Richardson, 2008). Sprístupnenie učiteľskej profesie širšej základni však nemusí znamenať riešenie nedostatku kvalitných učiteľov.

2 TEORIE

Prestíž povolania podľa Hoyle (2001) pozostáva z troch hlavných zdrojov: vzdelanie a vedomosti jej reprezentantov, finančné podmienky, spoločenský obraz. Majchrowska et al. (2021) ešte rozširuje tieto zdroje o zodpovednosť voči spoločnosti a náročnosť povolania. Sú to oblasti, v ktorých daná profesia dosahuje nejakú úroveň na základe čoho jej spoločnosť, alebo jej reprezentanti prisudzujú atraktivitu. To následne súvisí s motiváciou k vstupu do profesie (Zhan, 2015) a s motiváciou v nej zotrvať (Husnutdinova, 2017).

Motiváciu k vstupu do učiteľského povolania autori rozdeľujú na vnútornú, vonkajšiu a altruistickú a dávajú ju do súvislosti s kultúrnym kontextom a stavom učiteľskej profesie v danej krajine (Watt & Richardson, 2008). Zatiaľ čo v západných krajinách prevláda u učiteľov vnútorná motivácia, v menej rozvinutých krajinách prevláda viac tá vonkajšia, ako napríklad stabilná práca, či plat (napr. Chivore, 1988).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Tento kvalitatívny výskum nadväzuje na kvantitatívne, dotazníkové šetrenie realizované pred tým. Kladiem si v ňom za cieľ lepšie pochopiť a hlbšie

preskúmať pôvodné zistenia. Hlavnou výskumnou otázkou je: Aké sú dôvody vstupu do učiteľskej profesie u frekventantov CŽV? Výskumný súbor pozostával zo šiestich informantov z troch rozdielnych vysokých škôl, kde dokončovali svoje štúdium v CŽV v oblasti pedagogických vied. Informanti mali rozdielny vzdelanostný background aj pracovné skúsenosti. Metódou pre zber dát boli pološtrukturované rozhovory, ktoré boli následne prepísané a anonymizované. Všetci informanti podpísali informovaný súhlas s účasťou vo výskume. Analýza dát bola realizovaná v súlade s princípmi zakotvenej teórie, teda opätovné čítanie dát, otvorené kódovanie, kategorizácia a následné hľadanie a interpretovanie súvislostí (Glaser & Strauss, 1967).

4 VÝSLEDKY

Vnímanie prestíže učiteľského povolania vychádza u mojich informantov z štyroch oblastí: vzdelanie, plat a neplatové benefity, náročnosť, spoločenský obraz. Vnímajú, že príprava na povolanie je veľmi slabá, čo vedie k tomu, že v školách sú zlí učitelia. To podľa nich tvorí v spoločnosti obraz o učiteľoch ako o hlúpych a lenivých. Platové podmienky pre začínajúcich učiteľov vnímajú skôr pozitívne, avšak vnímajú domotivujúco ich (ne)progres behom kariéry.

Motivácia k vstupu do profesie mala súvis s vnímanou prestížou. Medzi informantami sa vyskytli rozdiely a zatiaľ čo u niektorých sa objavovali aj výrazné vnútorné motívy ako chuť predávať znalosti a hodnoty deťom, tak u iných prevažovali iba vonkajšie motívy ako stabilný plat aj pozícia, rutinná práca, či krátka pracovná doba. Rozdiely medzi motiváciou možno vysvetliť aj ich kariérou dráhou, pričom tí, u ktorých výrazne prevažovala vonkajšia motivácia mali učiteľstvo ako záložný plán po neúspechu v predchádzajúcej kariére.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Ako veľmi problematická oblasť sa ukazuje obraz v spoločnosti, čo býva spájané s nízkym záujmom kvalitných uchádzačov o povolanie (Watt & Richardson, 2008). Negatívny obraz v spoločnosti je podľa informantov spôsobený nízkou kvalitou vzdelávania učiteľov, ktorí sú následne v spoločnosti vnímaní negatívne. Kvalita vzdelania je pritom ďalším zo zdrojov prestíže povolania (Hoyle, 2001, Weber, 1964), ktorá je vnímaná negatívne. V kontraste s tvrdením

Brookhart & Freeman (1992), ktorí tvrdia, že primárne dôvody k vstupu do učiteľstva sú vnútorná a altruistická motivácia, sa ukazujú výsledky u mojich informantov, kde sa objavuje mix vnútornej a vonkajšej, prípadne iba tá vonkajšia motivácia. Vonkajšia motivácia sa však javí ako veľmi krehká, nakoľko platové podmienky sú u nich vnímané v dlhodobom horizonte za demotivujúce. Pri tom práve u učiteľov, u ktorých prevažuje vonkajšia motivácia pri vstupe a následné nenaplnovanie očakávaní je pravdepodobnejšie vyhorenie, či odchod z profesie.

PODĚKOVÁNÍ

Tento příspěvek vznikol v rámci projektu Masarykovy univerzity (MUNI/A/1496/2023).

6 LITERATURA

- Brookhart, S. M., & Freeman, D. J. (1992). Characteristics of entering teacher candidates. *Review of Educational Research*, 62(1), 37–60.
- Chivore, B. S. R. (1988). A review of factors that determine the attractiveness of teaching profession in Zimbabwe. *International Review of Education*, 34(1), 59–77.
- Glaser, B. G., & Strauss, C. (1967). The discovery of grounded theory. *Strategies for qualitative research*. Aldine publishing company.
- Hoyle, E. (2001). Teaching. *Educational Management Administration*, 29(2), 139–152. <https://doi.org/10.1177/0263211x010292001>
- Husnutdinova, M. R. (2017). Social status of the teaching profession: Self-Determination in Russian teachers. *Psychological Science and Education*, 22(4), 38–48.
- Majchrowska, A., Pawlikowski, J., Jojczuk, M., Nogalski, A., Bogusz, R., Nowakowska, L., Wiechetek, M. (2021). Social Prestige of the Paramedic Profession. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1506.
- Watt, H. M. G., & Richardson, P. (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction*, 18(5), 408–428. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2008.06.002>

Zhan, C. (2015). Money v.s. prestige: Cultural attitudes and occupational choices. *Labour Economics*, 32, 44–56. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2014.12.003>